

סוגיית תינוק שנשבה

■ **"תינוק שנשבה"** הינו מושג הקשור לדין היהודים שאינם שומרים תורה ומצוות. ע"פ מושג זה, יש צד להגדיר את אותם יהודים שאינם שומרים תורה ומצוות בזמן שלנו, כאנשים שנולדו למציאות שאינה שומרת תורה ומצוות בעל כרחם. לפי זה, היחס ההלכתי אליהם יהיה שונה מן היחס אליו זוכה יהודי שאינו שומר תורה ומצוות מתוך אנוטי לדת, המוגדר כ"רשע".

נפקא מינה לדוגמה, בשאלה האם יש להגדיר מי שאינו שומר תורה ומצוות כתינוק שנשבה או כרשע, הוא לגבי השאלה, מה דינו של יין, שמי שאינו שומר תורה ומצוות מזג לכוס. אם נאמר שדינו כ"רשע", דינו כגוי והיין אסור בשתייה (מדין יין נסך), ואם דינו כ"תינוק שנשבה", יש להתיר לשתות את היין. כמו כן הדבר נוגע לעניין צירוף למניין, ועוד.

■ דיון ראשון- האומר מותר:

כחלק מן הדין של רוצח בשוגג אשר חייב בגלות ע"פ התורה, נחלקו אב"י ורבא בגמרא (מכות ז,ב) בדינו של ה"אומר מותר" כלומר אדם שסובר שפעולה מסוימת מותרת, ולבסוף מתברר לו שפעולה זו אסורה. האם דינו כשוגג?

נעיין במסכת מכות, עם ביאור של "חברותא"

תנו רבנן:

"בשגגה" - פרט למזיד, שאינו גולה, לפי שאין גלות מכפרת על רציחה במזיד.

"בבלי דעת" - פרט למתכוון.

והוינן בה: למה הוצרכנו למעט מזיד מדכתיב "בשגגה"? והרי פשיטא הוא שמזיד אינו גולה, כיון שבר קטלא הוא, שהרי חייבים בית דין להורגו!

ומבארין: אמר רבה: אימא, "בשגגה", בא למעט **פרט ל"אומר מותר"**. וכך היא משמעות המיעוט: דוקא אם הרגו בשגגה הוא גולה. אך אם התכוון להרגו, אך סבר שמותר להורגו, אינו גולה, שהרי הוא כמזיד.

אמר ליה אב"י לרבה: אי כדברך, שכוונת הברייתא למעט "אומר מותר" מגלות, האיך שנינו "בשגגה" פרט למזיד? והלא "אומר מותר" - אנוס הוא! ואין פטורו משום שהוא קרוב למזיד.

אמר ליה רבה לאב"י: אני מבאר כך את המיעוט בברייתא, לשיטתי, שאני אומר: ה"אומר מותר" - קרוב למזיד הוא! לפי שהיה לו ללמוד שדבר זה אסור, ולא למד. שהרי את המעשה הוא עשה בכוונה, ושגגתו היא רק באי ידיעת האיסור שבמעשהו, וזו אינה חשובה שגגה גמורה, שהרי אם היה לומד, היה יודע שדבר זה אסור, ולכן אף כשטעה, הוא **נחשב כמזיד**.

נמצא, שדינו של מי ש"אומר מותר":

א. **לאב"י**: כאנוס, שחשב שאין איסור בדבר

ב. **לרבה**: כמזיד, כי את עצם המעשה עשה בכוונה

להלכה, יש לנו כלל: אב"י ורבא- הלכה כרבא. לפי זה, האומר מותר, דינו כמזיד. כן פסק הרמב"ם

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ה הלכה ד

עלה על דעתו שמותר להרגו הרי זה קרוב למזיד ונהרג עליו הואיל ונתכוון להרגו

■ דיון שני- תינוק שנשבה, שוגג או אנוס:

האמוראים נחלקו (שבת סח, ב) בדין תינוק שנשבה בין הגויים, ומעולם הוא לא ידע מהי יהדות, האם כל העבירות שהוא ביצע בחייו כחילולי שבת דינן כעושה בשוגג (הכיר בעבירה ולבסוף שכח שהדבר אסור), או כאנוס (שלא ידע כלל שהדבר אסור):

רב ושמואל דאמרי תרויהו: אפילו תינוק שנשבה בין הנכרים, וגר שנתגייר לבין הנכרים - כהכיר ולבסוף שכח דמי, וחייב.

ורבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרויהו: דוקא הכיר ולבסוף שכח, אבל תינוק שנשבה בין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים - פטור.

א. **לדעת רב ושמואל**: תינוק שנשבה- כדין שוגג. לכן הוא חייב בקרבן חטאת על עבירה שהוא עשה בשוגג.

ב. **רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש**: תינוק שנשבה- כדין אנוס. לכן הוא פטור לגמרי מלהביא קרבן על חטאתו.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ג

הלכה א: מי שאינו מודה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרא האמור בתורה, אלא הרי זה בכלל האפיקורוסין [ומיתתו בכל אדם].

הלכה ב: מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה [מורידין אותו] ולא מעלין והרי הוא כשאר כל האפיקורוסין והאומרין אין תורה מן השמים והמוסרין והמומרין, שכל אלו אינם בכלל ישראל ואין צריך לא לעדים ולא התראה ולא דיינים [אלא כל ההורג אחד מהן עשה מצוה גדולה והסיר המכשול].

הלכה ג: במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבעל פה תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל **בני התועים** האלה ובני בניהם שהדיחו אותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא **כתינוק שנשבה** ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אח"כ [שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם] כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזיר בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה.



■ הגאון הרב שלמה זלמן אוירבך (הגרש"ז א+א), כתב בספרו "מעדני שלמה" (עמוד כט-ל)

וענה מרן, דבזמנינו בארץ ישראל ליכא מי שבאמת נקרא בשם "תינוק שנשבה" כפי ההגדרה האמיתית של שם זה, זולת מי שגדל במקום שמעולם לא שמע על דת היהודים, וגם לא שמע שיש כאלה האומרים שכיון שהוא יהודי, צריך לשמור מצוות התורה. אבל היהודי ה"חילוני" של היום באר"י, אפילו אם גדל בקיבוץ והוריו גדלוהו לכפירה לאכול טריפות ולחלל שבת, מכל מקום כיון שיודע שיש דת היהודים ויש כאלה הטוענים שכל יהודי צריך לשמור מצוות, אם כן כבר אינו בגדר "תינוק שנשבה" (טז), וכל מה שאנו משתמשים בתואר זה, אינו אלא לשון מושאל, כיון שכלפינו היחס אל יהודי כזה צריך להיות כמו אל תנוק שנשבה, דהיינו שצריך לחוס ולרחם עליו ולא לשנוא אותו, כיון שסוף סוף שוגג הוא

■ האם ע"פ הגרש"ז אוירבך יש בימינו בארץ ישראל את דין "תינוק שנשבה" המוזכר בגמרא ביחס ליהודים שאינם שומרים תורה ומצוות? _____ מדוע בימינו אנו משתמשים בביטוי זה של "תינוק שנשבה"? _____

■ מי היה הגרש"ז אוירבך?

רבי שלמה זלמן אוירבך נולד בירושלים בה"א תר"ע (1910) לאביו רבי חיים יהודה לייב, מייסד ישיבת המקובלים "שער השמים". בבחורתו למד בישיבת "עץ חיים" בירושלים. שימש כראש ישיבת "קול תורה" והעמיד תלמידים רבים המשמשים כרבנים ומרביצי תורה. הוכר כפוסק גדול ע"י כל לומדי התורה לזרמיהם. בפסקיו אנו מוצאים התייחסות למיכשור טכנולוגי מודרני. בגיל 22 הוציא לאור את ספרו "מאורי אש" בענייני חשמל בשבת. ספרי הלכה רבים של מחברים אחרים מבוססים על פסקיו הרבים. ספרו "מנחת שלמה" כולל שאלות ותשובות רבות בנושאים אקטואליים. נפטר בה"א תשנ"ה (1995).

מהו שמו המלא של הגרש"ז? _____ היכן הוא נולד? _____ במה עסק אביו? _____

היכן הגרש"ז למד? _____ היכן הוא שימש כראש ישיבה? _____ איזה ספר הוא הוציא בגיל 22? _____

כיצד נקרא ספרו המפורסם העוסק בשאלות ותשובות רבות? _____

■ **כתב דניאל קינד. הדברים מבוססים על פי הספר "רעך כמוך" של הרב אברהם וסרמן**
הרב אביגדור נבנצל, אשר היה רבה של הרובע היהודי ב-ים, ותלמידו המובהק של הגרש"ז, כתב במכתב משנת תש"נ:



שמעתי מאדמו"ר (מאדונינו מורינו ורבינו) הגרש"ז"א שליט"א (שיבדה לחיים טובים וארוכים) שהוא דן החילונים בימינו (פרט לתינוקות שנשבו ממש כעולי רוסיה) כמזידים, ולא כתינוקות שנישבו"



■ **הגדרה כוללת לתופעת החילוניות בימינו:**

- **הרב אברהם יצחק הכהן (הראי"ה) קוק** כתב על התופעה של מי "ששנה ופירש" (בסלנג של ימינו: דתל"ש- דתי לשעבר). לדעת הרב קוק, מצבנו כיום שונה לגמרי מהתופעה הפרטית המוזכרת בגמרא אודות תינוק שנשבה. עם השנים שעברו, הטעות הולכת ומעמיקה, ולכן גם מי שהיה דתי ולמד בבית המדרש ולבסוף פירש, נחשב כאנוס.

הוא כתב איגרת בחודש אייר שנת תרס"ח, לרב דובער מילשטיין, שהיה לו עימו שרשרת התכתבויות אודות היחס למי שפרק עול.

אבל אם יחשוב כבוד תורתו, כרוב המון הלומדים, שראוי בזמן הזה לעזוב להפקר את אותם הבנים אשר סרו מדרכי תורה והאמונה על ידי זרם הזמן הסוער, הנני אומר בפה מלא: שלא זו הדרך אשר ד' חפץ בה... הם אנוסים גמורים, וחלילה לנו לדון אונס כרצון (אגרות הראי"ה חלק א עמוד ק"ע-א)

לעומת הרב קוק, אשר הגדיר את תופעת החילוניות בדור שלנו, כגזירה משמיים שנתנו ליצר הרע רשות לשלוט, החזון איש חלק על הרב קוק ולא הגדיר זאת כתופעה מחודשת.



- **דעת החזון איש:**

לדעת החזון איש, הרב אברהם ישעיהו קרליץ, יש לדון כל אדם לגופו, ואין לתת שם כולל על תופעת החילוניות בדורות האחרונים.

הוא נוקט בלשון "צדוקים" ביחס לאותם יהודים שפקרו ואינם שומרים תורה ומצוות, למרות שכמובן לא מדובר בצאצאים של הצדוקים שחיו לפני 2000 שנה. הבה נעיין בדבריו בספרו "חזון איש", חלק יורה דעה סימן א סעיף ו:

ומה שנחלקו האחרונים ז"ל בצדוקים בדורות האחרונים אי חשובי כאנוסים

היינו בהכרעת השיעור הידיעה שיודעים ממציאות ישראל ושאבותיהם פירשו מהם ונותנין כתף סוררת אי דיינינן להו (אם אנו דנים אותם) כשיעור ידיעה למחשב מזיד כו' או לא ואכתי אנוסים הם,

(כלומר, יש לדון האם אותם יהודים שאינם שומרים תורה ומצוות בימינו מבינים באמת שצריך לשמור תורה ומצוות ועל כן יש לדון אותם כ"מזיד" שדווקא לא רוצה לקיים מצוות, או שמא הם באמת לא מבינים שיש לשמור מצוות, כי כך נולדו, ויש לדון אותם כ"שוגג")

ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט... (ולא ניתן לומר שמדובר בתופעה של חילוניות שהתפשטה בכל העם)

וכמו כן אותן שאבותיו פרשו מדרכי צבור (כלומר שכבר אבותיו לא שמרו תורה ומצוות), והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר, ונמני (גם) צריך לימוד שעור ידיעתו אי (אם) לא חשוב מזיד

עם זאת, החזון איש בעצמו כתב במקום אחר שיש ללמד זכות על כולם.

לדבריו, בימינו לא שייך הכלל המוזכר במסכת עבודה זרה (כו, ב) על כך שמי שכופר בתורה, יש להוריד אותו לבור על מנת שימות שם ואין להעלות אותו. כי בימינו, אין קדושה כמו בעבר. בעבר הייתה נבואה ורוח הקודש שורה, ועל כן מי שהעיז בכל זאת לכפור בתורה, היה שקוע עמוק ביצר הרע. אך בימינו שההפקרות שולטת, יש לפעול לקרב את הרחוקים באהבה.

חזון איש יורה דעה הלכות שחיטה - סימן ב אות טז

ונראה דאין דין "מורידין" אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצוין ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרין אז הוא בנליונות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחורב ורעב בעולם,

אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפרצה, אלא הוספת הפרצה, שיהי בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו

וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, **ועלינו להחזירם בעבותות אהבה** ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת.

כתב דניאל קינד. הדברים מבוססים על פי הספר "רעך כמוך" של הרב אברהם וסרמן נראה למעשה שאין סתירה בדברי החזון איש. לדעתו, כעקרון יש לדון כל אדם לגופו, אך המצב בדרך כלל הוא שכל מי שאינו שומר תורה ומצוות, עושה כן בגלל שמעולם הוא לא קיבל תוכחה אמיתית שיכולה הייתה להחזיר אותו בתשובה.

העובדה שחילונים מסוימים בימינו קיבלו נזיפה מדתיים בשבת על כך שהם נוהגים, וצחקו להם "שאעבאס!" (שבת), אינה תוכחה אמיתית, שכן הרמב"ם כבר לימד אותנו (הלכות דעות ו,ז) שתוכחה אמיתית היא כזו שנאמרת בנחת ובלשון רכה, שעשויה להשפיע על לבו של השומע.

■ מי היה החזון איש?

ר' אברהם ישעיהו ב"ר שמריה יוסף קרליץ נולד בעיירה קוסוב בליטא בשנת תרל"ט (1878), ולמד תורה מפי אביו הרב ומפי אחיו הגדול ר' מאיר.

מגיל צעיר נהג ללמוד לבדו בהתמדה מיוחדת במינה, ומעולם לא למד בישיבה!

בשנת תרע"א (1911) הוציא לאור בעילום שם את הכרך הראשון של ספרו הלמדני - הלכתי 'חזון איש' (אי"ש = אברהם ישעיהו), שעשה רושם רב בעולם התורה.

בשנת תר"פ (1920) עבר לוויילנה, והיה מקורב לגדול הדור ר' חיים עוזר גרודזינסקי. בשנת תרצ"ג (1933) עלה ארצה וקבע את ביתו בעיירה בני ברק, שהפכה בזכותו למרכז של תורה. תוך זמן קצר הפך למנהיג הרוחני של הציבור הליטאי - ישיבתי בארץ, ומחשובי המנהיגים של הציבור החרדי בכלל, אם כי מעולם לא נשא בשום תפקיד רשמי, רבני או ציבורי.

אחיו וגיטיו, שכמה מהם נרצחו בשואה, היו כולם תלמידי חכמים חשובים; ביניהם ידוע בעיקר גיסו ר' יעקב ישראל קנייבסקי, ה'סטייפלר', שנחשב כממשיך דרכו. החזו"א פעל באופן נמרץ לחיזוק לימוד התורה ולקימום עולם הישיבות בארץ אחרי השואה. הוא נודע בעיקר במאבקו נגד 'היתר המכירה' של הקרקעות בשמיטה, בקביעת מידות ושיעורי תורה גדולים יותר מהמקובל ('שיעור חזו"א'), בדעתו הייחודית בענין קביעת קו התאריך ההלכתי, ובעמידתו בראש המאבק של הציבור החרדי נגד חובת גיוס בנות דתיות לצבא. החזו"א נפטר בבני ברק בשנת תשי"ד (1953).

מהו שמו של החזון איש? היכן הוא נולד? היכן הוא למד תורה?

מדוע ספרו נקרא חזון איש? מתי הוא עלה לארץ ישראל? החזון איש היה המנהיג של

■ אף הרדב"ז, אשר היה תקיף בכתביו כלפי אותם שומרים תורה ומצוות בדורו, כתב שיש לבחון מחדש בכל דור את מצב הדור

שו"ת רדב"ז חלק א סימן קפז

יש למנהיג הדור להיות מתון בדברים כאלה (ביחס שלו למי שהמיר דתו) לפי שאין כל האנשים שוין ולא כל העבירות שוות. הא כיצד? אדם שהוא רגיל בעבירו' ובוטח בעצמו בטענתו- אין חוששין לו, ויהי מה שיהי' ונעמיד התורה.

ואם אינו רגיל וקרוב הדבר שישמע, ממשיכין אותו בדברים עד שישוב מעט, ואין ממחרין להענישו מפני התקלה וכן כל כיוצא בזה. והכל לפי ראות עיני הדיין המנהיג, ובלבד שיהיו כל מעשיו לשם שמים.

■ מי היה הרדב"ז?

רבי דוד בן שלמה אבן זמרא נולד בספרד בשנת ה"א רל"ט (1479) ונפטר בשנת ה"א של"ג (1573) בצפת. הוא יצא עם הגולה מספרד בשנת ה"א רנ"ב (1492) ועלה לצפת. הרדב"ז חי בתקופה קשה, בה יהודים רבים נאלצו להמיר את דתם, בגלל החשש מפני המוסלמים באיזור ספרד שהציבו תנאי ליהודים: להתאסלם או למות!

בשנת ה"א רע"ג (1513) ירד ר' דוד מצרימה, שם היה לראש קהילת היהודים המקומית, ושימש כרב, אב בית - דין, ראש ישיבה וגבאי קופת הצדקה, וכל זה ללא תשלום עקב עשרו הרב, שבא לו מהצלחתו במסחר. לספרייתו הגדולה יצא שם בעולם. הוא חזר לארץ בשנת ה"א ש"י"ג (1553) והתיישב שוב בצפת. פירושו לרמב"ם נחשב קלאסי. מספר תשובותיו מגיע ליותר מ- 10,000. ר' בצלאל אשכנזי, בעל השיטה מקובצת, היה תלמידו.

מהו שמו של הרדב"ז? באיזו תקופה הוא חי? היכן שימש כרב?

■ דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בדין מי שאינו שומר תורה ומצוות בזמן הזה:

הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל, אשר נפטר רק לפני מספר שנים, בשנת תשע"ב, היה בזמנו נחשב "גדול הדור" בעולם החרדי. פסיקה הלכתית שלו הייתה ה"מילה האחרונה" שאין לערער עליה או לדון בה יותר.



כתב דניאל קינד. הדברים מבוססים על פי הספר "רעך כמוך" של הרב אברהם וסרמן לדעת הרב אלישיב, מי שאינו שומר תורה ומצוות בזמן הזה, מוגדר כ"רשע" ע"פ ההלכה, משום שבימינו הדבר מפורסם לרבים שיש אנשים דתיים ששומרים תורה, ולא ניתן לומר שהוא לא שמע על כך שיש אנשים שכאלו.

הוא השיג על דברי החזון איש, שכתב שבימינו דין החילונים כדין אנוסים, וכדין תינוקות שנשבו.

- חתנו הרב יצחק זילברשטיין בספרו "עלינו לשבח", ספר במדבר, עמ' תעז הביא מדברי הרב אלישיב:

"כאשר ציינתי בפני מרן את דברי החזו"א על 'תינוקות שנשבו', אמר מו"ח [- מורי חמ"י] שכיום קשה לומר זאת, משום שאדם המתגורר בארץ ישראל ורואה את שומרי השבת ואת המלחמות (כלומר מלחמות דתיות, כמו המאבק על שמירת השבת), אולי אינו בגדר תינוק שנשבה"

- כמו כן, הרב מיכאל אביטן הביא בספרו "טיב הפרשה" (דברים עמוד 29) על השאלה, האם היהודים החילוניים בימינו דינם כגויים לעניין זה, שאם הם יבשלו אוכל יהיה אסור לנו לאכול אותו, כדין בישולי גויים האסורים באכילה. שאלה זו מצויה מאוד, שכן רבים הולכים לאכול במסעדות או בבתי מלון שהטבחים שם הינם יהודים חילוניים.

הרב אלישיב ענה שוב, שדין החילוני בימינו כדין "רשע", ואין לאכול ממאכליו. אולם, אותם יהודים שעלו מרוסיה, ובאמת לא ידעו מכך שיש "יהדות" בעולם, יש להקל שדינם כ"תינוק שנשבה".

"הגר"א דינר שאל את מרן הגר"ש אלישיב אם אפשר להקל בבישולי יהודים מחללי שבת, משום שהם בגדר תינוק שנשבה, ואמר מרן הגר"ש אלישיב שבזמנינו אין מושג של תינוק שנשבה, כי כולם שומעים ויודעים על היהדות, ואולי יש להקל ביהודים שעלו לאחרונה ממזרח אירופה שלא שמעו על היהדות"

- עם זאת, מצינו הוראות אחרות משמו של הרב אלישיב, כדעת החזון איש, שיש לדון בכל מקרה לגופו.

עלון קול תורה, חוברת מז- תשרי תש"ס, משמו של הרב דינר

שמעתי מהנ"ר (מהנעלה רבי) יוסף שלום אלישיב שאין זה הוראה כללית, אלא **דצריך לדון בזה בכל מקרה בפנים** אם הנידון הוא תינוק שנשבה או לא, כגון: שנה ופירש או מומר לתיאבון וכדומה

■ לסיכום:

- א. מצינו מחלוקת ביחס למי שאינו שומר תורה ומצוות, האם יש להגדיר אותו כ"רשע" או כ"תינוק שנשבה"
- ב. הרב אורבך, הרב אלישיב ועוד סברו שאין דין של "תינוק שנשבה" בזמן הזה
- ג. לעומת זאת הרב קוק ועוד אחרים סברו שאף בימינו יש דין של "תינוק שנשבה".
- ד. הרב קוק חידש שהחילוניות בימינו מוגדרת כתופעה של ממש, ואינה כדין הפרטי של "תינוק שנשבה" המוזכר בגמרא. על כן יש להקל אף במקרים של אדם דתי שלמד בבית המדרש ולבסוף פירש (דתל"ש), מחמת ההפקרות הרבה ששולטת בכל.